

SVETLANA E. TOMIĆ*

Alfa BK univerzitet

Fakultet za strane jezike

NACRT ZA RAZMIŠLJANJE O OTPORU I POBUNI

(Sanja Lovrenčić, *Crveni golubovi*. Zagreb: Mala zvona, 2022)

Sanja Lovrenčić (1961) talentovana je, produktivna i višestruko nagrađena književnica za decu i odrasle iz Hrvatske. Ugledna priznanja dobila je za svoju poeziju, prozu, dramu, prevode. Uspešno se bavi i izdavaštvom (Mala zvona, Zagreb) osmišljavajući projekte u kojima zapaženo mesto imaju prevodi, dokumentarna dela i ilustrovane knjige za decu. Pripada autentičnim piscima zbog čega se svaki njen novi rad iščekuje sa željom i znatiželjom.

Njena nova knjiga *Crveni golubovi* objavljena je 2022. godine. Tekst se otvara retrospektivnim pripovedanjem junakinje koju zatiče vest o smrti majčinog brata Tonija. On joj je u nasledstvo ostavio kuću i golubinjak sa golubovima pismonošama te zato ona kreće na put do primorskog sela i kuće, koju joj drugi opisuju kao „ruševinu“, „gnjavažu“ i „nikakvu korist“. No, biće sve sasvim suprotno od toga! Plovidba na ostrvo označiće svojevrsnu odiseju punu nesvakidašnjih pustolovina. Čitaoci će urbzo shvatiti da se junakinja, kroz različita vremena i prostore, od samoironične manje vredne „golublje guvernante“ preobražava u važnog pobunjenog i politički angažovanog subjekta. Cilj ovog teksta nije da čitaocima prepričavam detalje ove interesantne fabule; njih će ljubitelji pisane reči sami otkriti. Radije bih da skrenem pažnju na način pristupa temi i strategije pisanja koje je Sanja Lovrenčić upotrebila.

---

* svetlana.tomic@alfa.edu.rs

Knjiga *Crveni golubovi* sastoji se od proznog i poetskog teksta. Na početku knjige je roman a na njenom kraju grupa pesama koje su, prema autorkinom komentaru, nastale kao „skice za pojedine ulomke romana“. Prozni i poetski tekst štampani su na hartiji različite boje te su kao takvi i vizuelno uočljivi delovi knjige. Na prvi pogled čini se da je to običan dualni raspored inspiracije koja se razmnožila formama. No, kad se dublje unesemo u tekst, shvatamo da je reč o specifičnom prožimanju nadahnuća nad istom temom koje omogućava da se slobodnije pristupi čitanju, a samim tim i tumačenju teksta.

Prema mom mišljenju upravo to tehničko poigravanje ostvaruje glavnu privlačnost ove knjige. Dok u izgradnji proznog dela teksta učestvuju lirski elementi, naročito ritmizacija teksta, lirski deo teksta aktivira pripovedanje kao tipično proznu tehniku. Ovi izražajni talenti potvrđuju složeno razvijeno autorstvo koje se tom svojom specifičnošću izdvaja u današnjoj poplavi kvazi literarnih štiva (koje se istom takvom bujicom i bezrazložno hvale). Pomenuta sprega proznih i poetskih kreativnosti dozvoljava nam da sagledamo jednu od brojnih mogućnosti rada pisca kao subjekta koji razvija umetnost reči, što je bila jedna od tema koja je u knjizi poezije Sanje Lovrenčić (*Iz ateljea*, 2015) bila predstavljena pomoću veza i odnosa slika i reči.

U tekstu *Crvenih golubova* koji je oblikovan kao roman važno je da čitaoci zapaze da autorka koristi dijalog kao tehniku organizacije štiva. Ovde se, naravno, ne misli na primarno značenje teorijskog pojma dijaloga koji reflektuje osnovni vid ljudske komunikacije. Ovde se misli na opštu organizaciju teksta, koja tek na njegovom kraju može biti sagledana u najširem luku. Dijalog se najpre uspostavlja intertekstovno – motoima ili razgovorima sa tekstovima drugih pisaca. Samo na površini, prvi moto (pesma) Vislave Šimborske uvodi kontraste: postojanje-nepostojanje, prostor-neprostor, mogućnost-nemogućnost: „Postojali su ili nisu postojali./ Na otoku ili ne ne otoku./ Ocean ili ne ocean/ progutao ih je ili nije (...)“ Suštinski, pesma Vislave Šimborske poentira nemogućnost uspostavljanja istine o ljudima i događajima. U daljim poglavljima, motoi se gradativno prelamaju na pitanja odnosa mladih prema političkim događajima i mogućnostima ostvarenja autonomije. No, primetimo da se dijalog sa motoom uspostavlja i u tekstu romana i u tekstu poezije. U prvom poglavlju romana čitamo: „I otok i planina, ni otok ni planina; u to selu nema mora, more je daleko dolje, ni ne vidi se; u toj planini nema vrhunaca, vrhunci su dalje gore i do njih nema ceste (...)“. U trećoj pesmi „(mjesto radnje)“ čitamo: „pokušavalo se tu živjeti, pokušavalo pa odustajali – zašto se/ uopće pokušavalo?“.

Klasični dijalozi jesu prisutni u romanu ali je zanimljivo kako su oni vešto potisnuti i uvedeni kao indirektan govor, kao druga vrsta svesti o raz-govorima sa drugim licima. Više od tih tipova govora pak intrigira način na koji pripovedačica dijalogizira svoj odnos prema čitaocu. Ona se sve vreme obraća čitaocu, odmereno i uz varijacije boje i tona glasa. Pritom, ovo nije puka tehnika obraćanja čitaocu, niti prisno emotiviziranje. Književnica radije traži

prisutnu svest čitaoca; akcenat je, dakle, na radnji čitanja kojom se od subjekta zahteva da pažljivo prati, preispituje i razmišlja o onome što se dešava. To su svi oni pozivi da se eho čitalačke refleksije umnoži, na primer: „Poznajesh li“, „Možda znaš...“, „Sjećaš li se“, „Čini li se i tebi“...

Odnos čitalac-tekst-autor može da se sagleda putem te dijaloške strelice „ja-ti“ ili „ja-ne ja“, ali to nije jednostavno osvajanje pažnje nas koji smo sa druge strane teksta. Radije, to je sredstvo pojačavanja svesti o važnosti teme, potreba da se prenese oprez, i zauzme stav. Ova koncentracija upitanosti nad čitaocem u proznom tekstu menja svoj glas u lirskom delu knjige. Tako u jednoj od pesama taj glas se pretvara u zapovedni povišen ton ali sa posebnim razlogom: nagoveštava se potreba poniranja u vlastita ispitivanja („u rubnim prostorima: reci tko si!“). Od junakinje se traži da se preispita. No, to može biti i metonimija: od nas koji čitamo, traži se takođe da preispitamo sebe, da kažemo ko smo. U drugoj pesmi „(ta junakinja)“ upozoreni smo da je glavna akterka bila „tek napola oblikovana“, ona koja „ne obećava mnogo“, i dodaje se komentar da se ona predugo pita „što bi htjela biti“.

Ovaj drugi –stihovni– deo knjige istovremeno predstavlja lirsku razgradnju i nadogradnju teksta. Otvara razne mogućnosti kretanja kroz tekst: dinamizuje redosled čitanja baš kao što i poigrava hijerarhiju tumačenja. Postavlja se pitanje: Kako se može tumačiti poezija kada je pozicionirana posteriori, kao refleksija nad ispisanom prozom? Nije li autorka napomenula da su pesme bile skica za neke delove romana? To onda znači da je njihova posteriornost prividna baš kao što ni njihova uloga i značaj nisu marginalizovani. Skica podrazumeva razradu, razvijanje, u nekim slučajevima i detaljnu obradu glavne zamisli. Ne čini li se zato da ovaj lirski deo funkcioniše kao štampana (nedigitalna) vrsta hipertekstualnosti?

Druga sfera privlačnosti knjige izvire iz njene teme. To je ona davna tema sada odevena u ruho nove tehnologije: otpor pojedinca prema nepravdi i ugnjetavanju. Čitaoci će razmišljati o pitanjima: Kako nastaje otpor? Ko su subjekti takvog delanja? U kom se trenutku rađa pobuna? Polariteti između prošlog i sadašnjeg vremena omogućiće čitaocima da jasnije uoče razlike između tradicionalne subverzije i sajber subverzije, kao i promene unutar njihove stukture moći.

U toj sprezi, interesantan je izbor autorke o rodnoj dimenziji junaka i raspleta. Sanja Lovrenčić je odabrala junakinju za koju niko ne bi ni pomislio da ima podrivačke kapacitete. Time kao da sugerise veru u sposobnost pobune malog čoveka, onog sa svakidašnjom jadikovkom. Pored toga (a u konekstu odnosa pisca prema društvenom ugovoru) književnica je odlučila da na kraju priče ne ubije svoju junakinju koja je prekoračila granice. Ona je čuva bekstvom, skrivanjem u neki drugi (sigurniji) prostor. Takva odluka takođe otvara prostor nade, jer istovremeno omogućava ekspanziju subjektiviteta i delotvornost pobune.

Definitivno, ovo je dragocen hibridni roman koji će doneti zadovoljstvo čitanja, tumačenja i ocenjivanja.

Datum prijema: 31.8.2023.

Datum ispravki: /

Datum odobrenja: 15.9.2023.